UTDANNINGSDIREKTORATET

Schweigaards gate 15B
0191 OSLO

Vår saksbehandler	Kopi til	Vår dato	Vår referanse	Deres referanse
Eli-Karin Flagtvedt		30.10.2026		

Innspillsrunde om fremtidens videregående opplæring

Innledning

Unio viser til invitasjonen til å gi innspill til Utdanningsdirektoratets (Udirs) arbeid om fremtidens videregående opplæring, og takker for anledningen til å komme med innspill.

Unio er Norges største hovedorganisasjon for ansatte med høyere utdanning. Våre 14 forbund har til sammen over 400 000 medlemmer. Utdanningsforbundet og Norsk sykepleierforbund er våre to største forbund, og i tillegg har vi flere andre helseforbund, Forskerforbundet og Politiets Fellesforbund. Mange av Unios forbund er profesjonsforbund som rekrutterer til velferdsyrker i offentlig sektor. Unio har dermed et stort nedslagsfelt i de offentlige velferdsyrkene, og i institusjonene som utdanner til disse yrkene.

For våre forbund og deres medlemmer er det dermed av avgjørende betydning at vi har et godt og inkluderende utdanningssystem fra barnehage til høyere utdanning. Ikke minst er det avgjørende at de studieforberedende veiene til høyere utdanning sikrer at unge og voksne er godt rustet til å gjennomføre en akademisk utdanning ved universiteter og høyskoler, og at utdanningene sikrer samfunnet nødvendig kompetanse.

Om innspillsrunden

Unio har valgt å besvare spørsmålene fra Udir i eget brev, og ikke i det utsendte spørreskjemaet. Vi vil også bemerke at noen av spørsmålene direktoratet ønsker besvart, er vanskelige å besvare da innspillsbrevet fra direktoratet ikke gir tilstrekkelig forklaring eller begrunnelse for forslagene.

Utdanningsdirektoratet legger til grunn to viktige hensyn i det videre arbeidet:

- Videregående opplæring skal fortsatt ivaretas av den lærerkompetansen vi har i dag. Samtidig kan endringene medføre behov for kompetanseutvikling.
- Det skal fremdeles være flere veier til studiekompetanse.

Vi støtter disse to hensynene, og mener at forslag til endringer må følges av vurderinger knyttet til kompetansebehov hos lærere, og at kravene til undervisningskompetanse ikke fravikes. Vi forstår punkt to slik at videregående opplæring fortsatt skal tilby flere studieforberedende utdanningsprogrammer, og at det fortsatt skal være mulighet for påbygging til studiekompetanse fra

de yrkesfaglige utdanningsprogrammene. Videre forstår vi dette punktet som at opptaksforskriftens krav til opptak til høyere utdanning ligger til grunn for hvilke alternative veier som finnes til opptak ved universiteter og høyskoler.[1]

Hvilke krav til påbygging vi skal ha i fremtidens videregående opplæring, må justeres når nye krav til studiekompetanse er fastsatt. Dette innebærer at ordningen med påbygging til studiekompetanse ikke kan være premissgivende for hva som er mulig å få til på de studieforberedende utdanningsprogrammene. Det må snarere være slik at krav til innhold og lengde på påbygging må tilpasses kravene til studiekompetanse. Dette kommenterer vi nærmere under temaet «omfang på felles innhold».

Kapittel 3 - Oppbygging av fremtidens studieforberedende opplæring

Utdanningsdirektoratet foreslår tre innholdskategorier i videregående opplæring; felles innhold, felles studieforberedende innhold og studieforberedende retningsinnhold. Unio støtter en slik inndeling, men tar ikke stilling til størrelsen på de ulike kategoriene. Vi mener det kan være et nyttig prinsipp i det videre arbeidet at alle de studieforberedende retningene har samme timetall og lik definisjon på fordypning, men vi presiserer at dette ikke er mulig å ta stilling til før vi vet mer om hva de ulike kategoriene skal inneholde.[2] Vi er videre usikre på hvor mye nytt som ligger i de tre innholdskategoriene. Det kan hevdes at dette bare er nye navn på dagens fellesfag, felles programfag og valgfrie programfag.

Kapittel 4 - Felles innhold for alle i videregående opplæring

Direktoratet foreslår at noe innhold i videregående opplæring skal være felles for alle elever, uavhengig av om de går på studieforberedende eller yrkesfaglige retninger. I innspillsbrevet skriver direktoratet om felles *innhold*, ikke felles *fag*. Vi forstår dette slik at vi i denne runden ikke skal vurdere hvilke fag som skal ivareta det felles innholdet, men at det må gjøres i en senere prosess. Vi synes likevel ikke direktoratet har frigjort seg tilstrekkelig fra fag-orienteringen, for eksempel når direktoratet tar utgangspunkt i omfanget av fellesfag på de yrkesfaglige utdanningsprogrammene, når omfanget på felles innhold omtales. Vi mener dette er uheldig av to grunner; kravene til innhold/omfang i de yrkesfaglige retningene legger føringer på arbeidet med de studieforberedende retningene, og det gir for sterke assosiasjoner til dagens fag- og timefordeling.

Formålet med det felles innholdet

Direktoratet foreslår følgende formål for felles innhold for alle elever:

- *Felles innhald i vidaregåande opplæring skal gi alle elevar felles referanserammer og føresetnader for aktiv deltaking i samfunn og arbeidsliv, og meistring av eige liv. Innhaldet skal gi elevane kunnskap om vår kulturarv og våre tradisjonar. Vidare skal det bidra til å utvikle elevane sine verdiar, haldningar og kompetansar som skal bidra til å samle Norge som samfunn. Våre tradisjonar og verdiar er grunnlaget for vårt demokrati og skal gi elevane føresetnader for å leve, lære og arbeide saman i fellesskap.*

Direktoratet spør om formålet med felles innhold gir et godt utgangspunkt for å prioritere hvilket innhold alle elever i videregående opplæring skal ha. Videre spør direktoratet om det er noe som ikke blir ivaretatt i forslaget til formål.

Unio mener formålet er for overordnet og for likt overordnet del til at det i tilstrekkelig grad gir utgangspunkt for å prioritere hvilket innhold alle elevene skal ha når de kommer til videregående

[1] Forskrift om opptak til høgare utdanning.

[2] For å følge direktoratets begrepsbruk, bruker vi heretter begrepet *retninger*, som skal forstås som dagens utdanningsprogrammer.

opplæring. Videre er det for likt formålsparagrafen for hele grunnopplæringen.[3] Vi mener formålet for det felles innholdet i større grad må synliggjøre at dette er et innhold for videregående opplæring.

Vi savner et noe bredere perspektiv i formålet. Vi mener at det med utgangspunkt i formålsparagrafen og overordnet del av læreplanverket må presiseres hva som er viktig for elevene i videregående opplæring. Hva er det viktig å ruste elevene i videregående opplæring for? Hvilket samfunn og arbeidsliv skal de rustes for, og hvordan kan opplæringen bidra til mennesker som opplever mestring, og som opplever at det nytter å delta i demokratiske prosesser? Her savner vi en tydeligere omtale av internasjonale forhold og relasjoner, samt hvordan økt innvandring, internasjonalisering og andre utviklingstrekk påvirker vår forståelse av det som omtales som «våre tradisjoner og verdier».

Vi viser ellers til at elevene i videregående opplæring møter mye felles innhold i dag, gjennom fellesfagene. Vi legger til grunn at felles innhold fortsatt skal ivaretas i eksisterende fagdisipliner, på fagenes premisser.

Det felles innholdet må ta utgangspunkt i opplæringens verdigrunnlag og tverrfaglige temaer i overordnet del av læreplanverket. Samtidig må innretningen på det felles innholdet bære tydelig preg av at elevene går i videregående opplæring, og at det felles innholdet uttrykkes gjennom fagene. Vi anbefaler ikke at felles innhold skal ivaretas i nye hybrider av fag.

Overordnet del av læreplanverket nevner seks verdier som skolen skal bidra til:

- Menneskeverdet
- Identitet, og kulturelt mangfold
- Kritisk tenkning og etisk bevissthet
- Skaperglede, engasjement og utforskertrang
- Respekt for naturen og miljøbevissthet
- Demokrati og medvirkning

Unio mener dette er sentrale områder som viser skolens overordnede oppdrag i hele grunnopplæringen, og som må ligge til grunn for det felles innholdet i videregående opplæring. Vi er imidlertid usikre på hva direktoratet mener når dere skriver at det felles innholdet ikke skal utvikles på verken de studieforberedende eller de yrkesfaglige retningenes premisser. Vi mener det tvert om kan være nyttig at innholdet kobles til noe konkret og relevant for retningen elevene har valgt. Vi mener at felles innhold ikke trenger å innebære at elevene i de to hovedretningene (studieforberedende og yrkesfag) har samme fag, kompetansemål eller samme timetall som uttrykk for felles innhold. Dersom for eksempel kritisk tenkning og etisk bevissthet er et felles innhold for alle elevene i videregående opplæring, kan dette komme til uttrykk gjennom ulike fag og på ulike måter.

Fellesskoleutvalget peker på noen sentrale utviklingstrekk, som vil påvirke skolen. Vi mener at følgende trekk er sentrale samfunnsområder som det er viktig at alle mennesker kan håndtere på en god måte, både i arbeids- og samfunnsliv:

- Den teknologiske utviklingen vil påvirke alle fag og yrker, og krever god fagkunnskap for å kunne bruke den riktig.
- Demokrati under press og relativisering av kunnskap: de humanistiske og samfunnsvitenskapelige disiplinene må få økt betydning og større plass i videregående opplæring. Heri ligger forståelsen av arbeidslivet og den norske samfunnsmodellen, muligheter til å påvirke politiske beslutninger og medbestemmelse på arbeidsplassen, og muligheter for påvirkning i eget liv.

[3] Lov om grunnskoleopplæringa og den vidaregåande opplæringa, 1-3 *Formålet med opplæringa*.

- Økt individualisering og svekkelse av fellesskap
- Økende ulikhet og større mangfold

Vi vi særlig peke på temaet demokrati under press og relativisering av kunnskap. Dette er tema som i dag ivaretas av fag som ligger innenfor den humanistiske tradisjonen, som samfunnsfag, historie og religion og etikk. Dette er fag som bare delvis treffer elevene på de yrkesfaglige retningene, men som vi mener er helt vesentlige for alle elever i videregående opplæring.

I tillegg til disse punktene fra Fellesskoleutvalget vil vi peke på samfunnsberedskap og egenberedskap som en vesentlig del av videregående opplæring. Elevene må i økende grad forstå betydningen av beredskapskompetanse, enten dette dreier seg om egenberedskap, samfunnet generelt eller studier og egen arbeidsplass.

Omfang på felles innhold
Vi viser til første avsnitt i innspillsbrevet fra direktoratet:

- *Når felles innhald skal vere likt for alle i vidaregåande opplæring, tek vi utgangspunkt i det omfanget fellesfaga har i yrkesfaglege utdanningsprogram i dag, 588 timar fordelt på Vg1 og Vg2. Alt som inngår i dagens fellesfag kan ikkje ivaretakast i idet som skal bli framtidas felles innhald. Vi må derfor prioritere dei mest sentrale temaa som bidreg til å oppnå formålet med felles innhald.*

Vi synes det er vanskelig å forstå innholdet i dette avsnittet. Vi savner en begrunnelse for hvorfor det tas utgangspunkt i timene til fellesfag på de yrkesfaglige retningene. Slik det står nå, må vi legge til grunn at direktoratet har tenkt at dette er et passe omfang på det felles innholdet. Når direktoratet videre slår fast at alt som inngår i dagens fellesfag ikke kan ivaretas i det videre, må dette innebære en av to ting: enten skal noe ut av dagens fellesfag, eller så må timetallet til felles innhold øke.

Dette avsnittet er også vanskelig å forstå med utgangspunkt i direktoratets innledning om at det felles innholdet ikke skal utvikles på de studieforberedende eller de yrkesfaglige retningenes premisser. Når det tas utgangspunkt i timetallet på de yrkesfaglige retningene, er det nettopp på yrkesfagenes premisser.

Direktoratet skriver i innspillsbrevet at endringer i påbygging til generell studiekompetanse må vurderes etter at struktur og innhold i studieforberedende er fastsatt. Dette støtter vi.

Kapittel 5 - Studieforberedende innhold

Formålet med studieforberedende innhold
Direktoratet foreslår følgende formål for det felles studieforberedende innholdet:

- *Felles studieførebuande innhald i vidaregåande opplæring skal gi elevane eit felles fagleg grunnlag og identitet på tvers av studieførebuande retningar. Det skal gi elevane kunnskapar og ferdigheiter som gir nødvendige føresetnader for å lykkast i høgare utdanning. Dette inneber sjølvstende og uthald i arbeid med fag, kjeldebruk og grunnleggjande kunnskap om filosofi, historie, etikk og logikk. Det skal og gi ei innføring i ulike fagtradisjonar og vitskaplege metodar og arbeid med faglege tekstar.*

Det studieforberedende formålet må skilles tydelig fra den yrkesfaglige retningen. Samtidig må formålet være noe mer enn å forberede elevene til å lykkes i høyere utdanning. Videregående opplæring har verdi i seg selv, og innholdet må tilpasses elevenes alder og modningsnivå.

Vi vil særlig legge vekt på elevenes utholdenhet og det Liedutvalget kalte lesekondisjon.[4] Elevene må trenes i å lese akademiske tekster, og de må trenes i å jobbe over tid med komplekse problemstillinger. Å trene på utholdenhet, lese og skrive akademisk og å trene kritisk tenkning må skje både i fellesfagene og i retningsfagene.

Fremtidens studenter og akademikere må utvikle solid fagkunnskap for å kunne ta i bruk ny teknologi, ikke minst KI. Dette må fremkomme tydelig i formålet og alle fagene i de studieforberedende retningene.

Spørsmål om studieforberedende innhold
Udir spør om fordeler og ulemper ved at alle elever i studieforberedende retninger skal ha noe felles innhold.

Unio mener at elevene i studieforberedende retninger må ha noe felles innhold, som i dag. Vi mener at det felles innholdet må ivaretas gjennom disiplinfagene.

Som nevnt over, må det felles innholdet sikre at elevene kan lese og skrive lengre akademiske tekster, har kompetanse i kildebruk, kan drøfte og tenke kritisk. Det er svært viktig at studieforberedende ruster elevene med solid faglig kunnskap, slik at de blant annet kan tenke kritisk og bruke KI på en trygg måte, både i videregående, i studier og i arbeidslivet.

Kapittel 6 - Studieforberedende retninger

Direktoratet foreslår følgende formål for det felles retningsinnholdet på de studieforberedende retningene:

- Studieførebuande retningar skal gi elevar i vidaregåande opplæring fordjuping og moglegheit for val innanfor fagområde som dei er interesserte i. Dei studieførebuande retningane skal og legge til rette for at elevane kan få kompetanse innafor fagområde som dei kan møte i høgare utdanning og som samfunnet har behov for. Dette inneber at innhaldet i retningane skal gi elevane nødvendige kunnskapar og ferdigheiter, som skal bidra til at dei utviklar fagleg djupne innanfor si valde retning.

Utdanningsdirektoratet foreslår at det fortsatt skal være krav om fordypning i studieforberedende retninger, og at fordypningen skal ha samme omfang for alle elever.

I dag er det ulike måter å definere fordypning, avhengig av hvilken retning elevene har valgt. Vi tar ikke stilling til om noen retninger bør ha flere timer for at elevene skal være tilstrekkelig studieforberedt. Dette må drøftes og konsekvensutredes nærmere når vi vet hva de eventuelt nye retningene og retningsinnholdet skal være.

I dette arbeidet mener vi at det må gis en mer konkret, felles forståelse av hva fordypning innebærer. Fordypningen bør ha som mål at elevene skal være forberedt på de kravene som stilles til studenter, samtidig som krav og innhold må tilpasses elever på videregående nivå.

Vi mener det også er en viktig premiss at elevenes valg av retning ikke blir en blindvei for elevene. Velger man feil retning på Vg1, må det være mulig å gjøre omvalg uten å måtte starte på nytt.

[4] NOU 2019:25 *Med rett til å mestre*

I dagens studiespesialiserende utdanningsprogrammer opplever mange elever at de ikke møter noe nytt når de starter i videregående skole. Derfor bør alle retninger i studieforberedende gi mulighet for valg og en viss fordypning allerede fra Vg1. Fordypningen bør være innenfor valgt retning.

Oppbygging av retningsinnhold
Direktoratet foreslår at alle studieforberedende retninger skal ha en lik oppbygging med felles retningsinnhold, valgfritt retningsinnhold og valg av innhold utenfor egen retning. Vi støtter i utgangspunktet at dette er en rimelig inndeling, og at alle retningene i utgangspunktet bør ha lik fordeling av timer til de ulike innholdstypene. Vi konkluderer imidlertid ikke på dette punktet før vi vet mer om retningsinnholdet, og ikke minst hvilke retninger det til slutt blir i det studieforberedende løpet.

Vi vil presisere at alt innhold i studieforberedende retninger må uttrykkes gjennom fag, og på de ulike fagenes premisser. Vi legger til grunn at disiplinfagene i opplæringen skal bestå, og at det ikke lages nye hybrider av fag med uklart innhold. Det er derfor ikke mulig å svare fullstendig på spørsmålet så lenge det ikke er avklart hva felles innhold og retningsinnhold faktisk innebærer.

Fremmedspråk som retningsinnhold
Unio støtter ikke at fremmedspråk skal gjøres til et valgfritt retningsvalg i studieforberedende retninger. Fremmedspråk bør fortsatt være obligatorisk for elever som sikter mot studier i høyere utdanning.

Unio mener at direktoratet ikke har begrunnet forslaget sitt godt nok, og det er heller ikke konsekvensutredet. Det vises til innspill, uten at det utredes nærmere hvem som har gitt innspill om hva, og hvilke begrunnelser de har gitt. Det fremgår nokså utvetydig i innspillsbrevet at forslaget fra direktoratet handler om å fjerne obligatorisk fremmedspråk for å gi plass til mer fordypning.

Vi mener at dette er en dårlig løsning. Fordypning handler ikke alene om antall timer, men om pedagogisk tilrettelegging og krav til arbeidsprosesser og kompetanseoppnåelse. Det bør gis god tid til fordypning, men ikke på fremmedspråkenes bekostning.

Mange av dagens utfordringer knyttet til klima, miljø, geopolitikk og demokratiets vilkår må løses internasjonalt. Da må vi ha kunnskap om hverandres kultur, språk og historie. Vi mener derfor det er viktigere enn noen gang beherske et eller flere fremmedspråk i tillegg til engelsk.

Retninger i fremtidens studieforberedende opplæring
Udir foreslår seks nye retninger i det studieforberedende løpet. Forslagene ser ut vil å være en sammenslåing av noen av dagens retninger, samt noen nye:
- Naturvitenskap, teknologi i realfag
- Helse, aktivitet og idrett
- Estetiske fag
- Næringsliv, ledelse og økonomi
- Samfunnsvitenskap og historie
- Kommunikasjon, språk og medium

Retningene i videregående må vise vei til yrkeslivet eller videre studier. De må innebære noe nytt for elevene.

Dersom målet med retningen er å gi mer fordypning til elevene, er vi usikre på om det er en god løsning å slå sammen flere av dagenes utdanningsprogrammer, som helse og idrett, eller å slå

sammen dagens kunst, design og arkitektur med musikk, dans og drama. Muligheter for fordypning vil i stor grad avhenge av hvor mye av innholdet som skal være felles, noe som er vanskelig å lese ut fra innspillsbrevet fra direktoratet.

Flere av forslagene til retninger er for lite kjønnsnøytrale, noe vi frykter kan føre til enda mer kjønnsdelte utdanninger enn i dag.

Vi er også usikre på om retningen «næringsliv, ledelse og økonomi» er en god ide. Vi kan ikke se at ledelse trenger å knyttes til én bestemt retning. Vi mener at økonomi like gjerne kan henge sammen med samfunnsvitenskap og historie.

Vi foreslår at direktoratet i den videre prosessen tenker mer helhetlig når og hvis det skal foreslås nye retninger. Lærerkompetanse og fylkeskommunenes muligheter til å tilby retningene må tas med i betraktningen når retningene skal utformes.

Vennlig hilsen
Unio

Jon Olav Bjergene
Sekretariatssjef

Eli-Karin Flagtvedt
Fagsjef utdanning, forskning og kompetanse